

YANGI O‘ZBEKISTONDA MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MA’NAVIY TARBIYA MASALALARI

Sardor Ashurov

**Toshken davlat sharqshunoslik universiteti
mustaqil izlanuvchisi**

Annotatsiya. Maqolada milliy mafkuraviy immunitetni oshirishda qadriyatlarning roli, ma’naviy yetuk yoshlar shaxsini shakllantirishning nazariy asoslari va amaliy tamoyillari tahlil qilinadi. Ma’naviy-huquqiy yetuklik yoshlarning axloqiy qadriyatlari, huquqiy bilimlari, huquq va burchlarini anglash darajasi, fuqarolik mas’uliyati va ijtimoiy faolligi birligi sifatida talqin etiladi. Natijada milliy qadriyatlar tizimi bilan huquqiy-demokratik tamoyillar uyg‘unligiga tayangan holda ma’naviy yetuk yoshlarni shakllantirishning asosiy qadriyatlar va an’analarga yo‘naltirilgan tamoyillari asoslab beriladi. Muhokama qismida ushbu tamoyillarning oila, ta’lim tizimi, mahalla va fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatida hayotga tatbiq etish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: mafkura, mafkuraviy immunitet, ma’naviyat, milliy qadriyatlar, ma’naviy-huquqiy yetuklik, ma’naviy tarbiya, fuqarolik jamiyati, milliy ta’lim.

ВОПРОСЫ ДУХОВНОГО ВОСПИТАНИЯ В БОРЬБЕ С ИДЕОЛОГИЧЕСКИМИ УСЛОВИЯХ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА

Сардор Ашуров

независимый исследователь

Ташкентский государственный университет востоковедения

Аннотация. В статье анализируются теоретические основы и практические принципы повышения идеологического иммунитета и формирования духовно зрелой личности молодежи на основе национальных ценностей. Духовно-правовая зрелость понимается как единство нравственных ценностей, правовых знаний, уровня понимания прав и обязанностей молодежи, гражданской

ответственности и социальной активности. В результате обосновываются основные принципы формирования духовно зрелой молодежи на основе гармонии системы национальных ценностей и правовых и демократических принципов, с акцентом на основные ценности и традиции. В разделе обсуждения рассматриваются возможности реализации этих принципов в деятельности семьи, системы образования, соседских и общественных институтов.

Ключевые слова: идеология, идеологическая невосприимчивость, духовность, национальные ценности, духовно-правовая зрелость, духовное воспитание, гражданское общество, национальное образование.

ISSUES OF SPIRITUAL EDUCATION IN THE FIGHT AGAINST IDEOLOGICAL THREATS IN NEW UZBEKISTAN

Sardor Ashurov

Tashkent State University of Oriental Studies

Researcher

Annotation. The article analyzes the theoretical foundations and practical principles of increasing ideological immunity and forming a spiritually mature youth personality based on national values. Spiritual and legal maturity is interpreted as the unity of moral values, legal knowledge, the level of understanding of rights and duties of young people, civic responsibility and social activity. As a result, the main principles of forming spiritually mature youth based on the harmony of the national value system and legal and democratic principles are substantiated, focusing on the main values and traditions. The discussion section considers the possibilities of implementing these principles in the activities of the family, education system, neighborhood and civil society institutions.

Keywords: ideology, ideological immunity, spirituality, national values, spiritual and legal maturity, spiritual education, civil society, national education.

Kirish. Yangi O‘zbekiston sharoitida huquqiy demokratik davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish jarayoni eng avvalo yoshlar shaxsining ma’naviy-huquqiy kamoloti bilan bog‘liq. Qonunchilik bazasining yangilanishi, fuqarolik va

jamiyat institutlarning isloh qilinishi, fuqarolarning, ayniqsa, yosh avlodning ma'naviy-huquqiy yetukligi bilan mazmunan to'ldirilmoqda. Ma'naviy yetuklik – bu yoshning faqat huquqlarini bilishi emas, balki burch va mas'uliyatini anglash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayanib qaror qabul qila olish, o'zining va boshqalarning qadr-qimmatini hurmat qilish darajasidir.

Hozirgi globallashuv, raqamli jamiyat, ijtimoiy tarmoqlar bosimi sharoiti yoshlar qadriyat tizimida ziddiyatlar kuchaytirmoqda. Bir tomonda milliy an'ana va urf-odatlar, ikkinchi tomonda ommaviy madaniyatning tez o'zgaruvchi namunalari yoshlarning aniq bir andoza olishlari uchun qiyinchiliklarni kuchaytirmoqda. Shu bois milliy qadriyatlar va huquqiy-demokratik tamoyillar uyg'unligiga asoslangan ma'naviy-huquqiy yetuk shaxsni shakllantirish masalasi bugunning eng dolzarb masalalaridan biridir.

Metodlar

Maqolada ivent, content, sotsologik so'rovnoma, ijtimoiy-falsafiy yondashuvlari orqali shaxs, jamiyat, davlat va huquq o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni, ma'naviy-huquqiy yetuklikni ijtimoiy tizimning tarkibiy elementi sifatida o'rganildi. Statistika ma'lumotlar, hujjatlar tahlili, davlat dasturlari, huquqiy savodxonlik va yoshlar siyosatiga oid konsepsiyalar, ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha me'yoriy asoslarni umumlashtirish. Taqqoslash va modellashtirish, empirik ma'lumotlar sifatida mamlakatimizda yoshlar siyosati, ma'naviy-ma'rifiy ishlar, huquqiy tarbiya borasidagi amaliy tajribalar ko'rib chiqiladi.

Natijalar.

Ma'lumki, milliy qadriyatlar asosida ma'naviy-huquqiy yetuk yoshlar shaxsini shakllantirish bir qancha tamoyillar bilan tavsiflanadi. Masalan, qadriyatlarga sodiqlik va ergashish tamoyiliga ko'ra, huquqiy tarbiya va ta'lim jarayoni faqat normativ bazani o'rgatish bilan cheklanmaydi; u yoshlarni halollik, adolat, vatanparvarlik, mas'uliyat, inson qadr-qimmatini tan olish kabi qadriyatlar asosida huquqni anglashga yo'naltirishi kerak. Milliy qadriyatlar bu yerda tayanch nuqtasi, huquqiy bilimlar esa ularni zamonaviy demokratik kontekstda anglash vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Ma'naviy-huquqiy yetuklikni shakllantirish alohida "huquq" yoki "ma'naviyat" darsi bilan hal bo'lmaydi. Bu jarayon oila tarbiyasi, maktab va oliy ta'lim, mahalla va ommaviy axborot vositalari, madaniy-ma'rifiy tadbirlar, diniy-ma'rifiy ishlar, sport va ijodiy faoliyat kabi yo'nalishlarning bir-biri bilan integratsiyalashuvini talab qiladi.

Milliy qadriyatlar har bir sohada huquqiy madaniyat bilan bog‘langan holda namoyon bo‘lishi lozim.

Yoshlar ma‘naviy-huquqiy yetukligi uzluksiz jarayon sifatida qaraladi: maktabgacha ta‘lim davridan boshlab oilaviy tarbiya, umumta‘lim, o‘rta maxsus va oliy ta‘lim, ish faoliyati davrigacha bo‘lgan bosqichlar bir-biri bilan mantiqan tutashgan bo‘lishi zarur. Har bir bosqichda milliy qadriyatlar va huquqiy bilimlar yosh psixologik xususiyatlariga mos shakllarda berilishi natijasida barqaror natija vujudga keladi.

Ma‘naviy-huquqiy yetuk shaxsni “tayyor shakllantirish” emas, balki yoshning o‘zi faol ishtirok etadigan jarayon sifatida tushuniladi. Bu tamoyil yoshlarni faqat tinglovchi emas, balki bahs-munozara ishtirokchisi, loyihalar tashabbuskori, volontyor, jamoat nazoratida qatnashuvchi subyekt sifatida ko‘rishni talab qiladi. Shuning evaziga huquqiy ong va qadriyatlar “tayyor formulalar” emas, shaxsiy tajriba va mulohaza mahsuliga aylanadi.

Milliy qadriyatlar asosida ma‘naviy-huquqiy yetuklikni shakllantirishda oila, ta‘lim muassasalari, mahalla, diniy-ma‘rifiy markazlar, yoshlar tashkilotlari, OAV va NNTlar o‘rtasidagi hamkorlik hal qiluvchi omildir. Har bir institut o‘zini “alohida tarbiyaviy tizim” emas, balki yagona ma‘naviy-huquqiy makonning bo‘lagi deb anglagan taqdirda, tarbiyaviy ta‘sir samaradorligi ortadi.

Muhokama.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, ma‘naviy-huquqiy yetuklikni milliy qadriyatlar bazasida shakllantirish ikki tomonlama ma‘no kasb etadi. Bir tomondan, milliy qadriyatlar huquqiy ongni ma‘naviy jihatdan mustahkamlaydi: qonunlar va huquqiy me‘yorlar “begona majburiyat” emas, balki ajdodlar merosi, adolat, halollik, or-nomus, vijdon kabi qadriyatlar bilan uzviy bog‘langan holda qabul qilina boshlaydi. Ikkinchi tomondan, huquqiy madaniyat milliy qadriyatlarni zamonaviy demokratik mezonlar asosida qayta talqin qilishga yordam beradi: masalan, gender tengligi, inson huquqlari, zo‘ravonlikka nisbatan murosasizlik kabi masalalarda eskicha stereotiplar tanqidiy qayta ko‘rib chiqiladi.

Qadriyatlarga yo‘naltirilganlik tamoyili hayotga tatbiq etilganda, huquqiy tarbiya jarayoni “qonunni bilish”dan “adolatni his etish”ga ko‘chadi. Bunda milliy adabiyot, tarixiy shaxslar merosi, xalq og‘zaki ijodi, din va tasavvuf an‘analari, zamonaviy san‘at asarlari huquqiy mavzular bilan integratsiyada qo‘llanishi, yoshlar qalbida huquqiy adolatga nisbatan ma‘naviy sezgirlik hosil qiladi.

Uyg'unlashuvlik tamoyili O'zbekiston sharoitida mahalla institutining faoliyati bilan integratsiyalash mumkin, mahalla – oila, ta'lim muassasasi, diniy-ma'rifiy muhit va fuqarolik jamiyati kesishuvchi nuqta bo'lib, yoshlarni real ijtimoiy tajribaga, javobgarlikka, o'z hududiga egalik hissiga o'rgatuvchi makondir.

O'zaro bog'liqlik tamoyilini amaliyotga tatbiq etishda har bir bosqich uchun ma'naviy-huquqiy tarbiya standartlari va kompetensiyalarini ishlab chiqish, ularni uzluksiz monitoring qilish, o'qituvchilar va tarbiyachilar uchun mos tayyorgarlik dasturlarini yaratish talab etiladi.

Aloqadorlik tamoyili esa davlat va fuqarolik jamiyati, diniy va dunyoviy tuzilmalar, an'anaviy va zamonaviy tarbiya usullarining qarama-qarshiligini emas, balki ularning maqsadli hamkorligini nazarda tutadi. Bunda ma'naviy-huquqiy tarbiya bo'yicha yagona konseptual makon yaratilsa, tarbiyaviy ta'sirning uzluksizligi va izchilligi ta'minlanadi.

Xulosa

Tadqiqot tahlillari milliy qadriyatlar asosida ma'naviy-huquqiy yetuk yoshlar shaxsini shakllantirishdagi ma'naviy-huquqiy yetuklik, ya'ni yoshlarning axloqiy qadriyatlari, huquqiy bilimlari, huquq va burchlarini anglash, fuqarolik mas'uliyati va ijtimoiy faolligi birligidan iborat bo'lgan murakkab integrativ sifatini xulosalarni bizga taqdim etadi. Shuningdek, milliy qadriyatlar jamiyatning tarixiy xotirasi va ma'naviy identitetini ifodalab, huquqiy ongini ma'naviy asos bilan ta'minlaydi; huquqiy-demokratik tamoyillar esa bu qadriyatlarni zamonaviy davr talablari bilan uyg'unlashtirishga yordam beradi. Qolaversa mazkur tamoyillar asosida oila, ta'lim tizimi, mahalla, OAV, diniy-ma'rifiy va fuqarolik jamiyati institutlarining hamkorlikda harakat qilishi natijasida milliy qadriyatlarga sodiq, huquqiy ongli, fuqarolik mas'uliyatiga ega bo'lgan yosh avlodni tarbiyalash imkoniyati ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To‘xtayev H. Ijtimoiy falsafa. – Toshkent: “Ma’rifat”, 2022. – 368 b.
2. Jo‘rayev R. Huquqiy ong va ma’naviyat dialektikasi. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2021. – 248 b.
3. Qodirov B. Yoshlar ma’naviy tarbiyasi va fuqarolik mas’uliyati. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020. – 230 b.
4. O‘zbekiston Respublikasida yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida Qonun. – Toshkent, so‘nggi tahrir.
5. UNESCO. Education for Global Citizenship: Topics and Learning Objectives. – Paris: UNESCO Publishing, 2015.